

1 Lenaneô la dipunô tsa naxa ya Phalaborwa ke le :-

1 Leotsa 2 Lerôrô 3 Lesalane 4 Mphôxô 5 Motôtê xoba Nyoba 6 Lefela 7 Lesalala

Mohuta wa morôxô

1 Lerotse 2 Lexapo xoba lesalabu 3 Lefodi 4 Lepampule
5 Motsekwane 6 Sekxopo xoba moxapa 7 Moxô xoba sexô
8 Moraka 9 Mokxakxe 10 Lehlôkô 11 Monawa 12 Lefole
13 Dihlodi.

1 Leotsa ke semela sa kxale, kxale seo ba Phalaborwa ba lehono ba se sa tsebaxo xore ba kxale ba ~~xxx~~ se hweditse kee. Semela se se bitšwa xoba ke thšihlo, ke xore ke semela sa kxale seo xo hwetšwaxo xore thomexile kxale. Xothwe ba se filwe ke kxotswane xe a sa ba bopa. Ke xore Mohlang Modimo a bopa ba Phalaborwa. Xomme ~~xxx~~ thêtô ya sona e re :- Leotsa ke thšitho ye boang sealeng. Ke xore semela se se tšwa boxošing bya Phalaborwa. Xomme semela se seratwa kudu kudu ke ba Phalaborwa. Xomme xe motho ana le mekotla ye mehlano ya sona o fetiša motho wa lesome la mekotla la semela se sengwe. Xothwe xe motho ana le mabele a leotsa xa lelelwe ka pela. Ke xore a nyelela. Xomme mokôtla wa leotsa x o tšia kxwedi tše tharo xoba tše nne.

2 Xomme bopi bya semela se xa bo rate xo hlwa matsatši a mabedi. Xothwe xe motho a lle boxobe bya leotsa o tšia letsatši a sakwe tlala. Xomme katsela ye ke sona kxoši ya dimela mo naxeng ya.

Xomme se hweditšwe xoba bothata xo tšatši la naxa ye kaxe e le naxa ya letsatši lešoro xo fitisa naxa tše ntši. Xe letsatši le fiša kudu, kudu motho o bona e ke se ka seke sa phela mo ponalong ya sona. Xomme ka moraxo xapula se tsoxe xomme se šupe xo phela xa sona.

Leotsa le hloilwe kudu kudu ke teane xoba dinonyana ka xe e le mela sa thoro tše nyenyane kudu. Xomme balemi ba sona ba swanetše xo hlokomela xo leta dinonyana. Xaxolo seratwa ke nonyana tše nyane xaxolo. Leotsa seakolô xoba letsaka ke xore se na le matla mading a motho xo a sepetša xabotse. Leotsa xa le bipêli. Xomme ke semela ~~xx~~ sa xo diexa xo botšwa xe motho a se lemile. Modijong se šomišwa ka tsela tše ntši. Xe pula e ka hlokexa xe leotsa le tswala xomme le tla šitwa xo thšela dithôrô. Ke xona e tla ba kxola fêla.

5'

2 Lerôrô ke semela se sengwe se maatla naxeng ye xomme le lona xa xo tsebye xore le thomile neng xoba semela sa naxa ye.

3

Xomme tumo ya sona e byalo ka ya leotša. Xomme se hwetšwa xobane se latela leotša ka maatla a sona le xe se sa swane le leotša.

Xomme se emela kômêlêlô ye kxolo byalo ka leotša. Xomme ke semela se ratwaxo kudu kudu ke dinonyana tše kxolonyana tše byalo ka maeba. Xomme xaele teene xa e se rate kudu kudu. Se swane le leotša ka xo a kotša motho. Mme xa se dule ting xa motho byalo ka leotša.

Xomme lerôrô xa le phakiši xo butšwa xomme se swana le leotša. Xomme lerôrô xe lebudulwe xa le a dumelelwa xo lewa ke mang le mang pele xaxe kxoši e sešo xo fa badimo byalwa bya lona.

Xe motho a ka kxoma thôrô tša sona pele kxoši e sešo xo fa badimo xomme xo tlabala le kotši monaxeng. Ke xore batho ba ka xobala kudu xoba batho ba lwala. Xoba kxoši e ka se sa kxona xo neša ~~puna~~ pula ka xe badimo ba tla xana le pula ka xe kxoši a sa ba fa byalwa bya marôrô. Xe kxoši e file badimo elexo mabitla a dikxoši tša kxale xona mang le mang a ka tsena thšemong ya xaxwe xo roba mabele a. Xomme xa lewe byalo ka lefela. A lewa byalo ka leotša. Ke xore xo dirwa boxobe ka lerôrô.

4

Xona le lerôrô le lengwe leo e seng lona leo xo dirwaxo byala bya dithôkxôla ka lona. Lêrôrô ~~xxxxx~~ lexale tloxelane kxole le la dithôkxôla. Xomme a fapane fela ka dikxola tša ona. Xomme lona le tšwa Shagaan. Le lona le lokile kudu byalo ka lerôrô la Phalaborwa. 3 Lesalane ke mohuta wa bo lêrôrô. Xomme di fapane kudu ka popexo ya tšona. Lesalane ke le lesese ke mo ya lona. Xomme le feta lêrôrô ka bolelele. Lesalane le na le dithôrô tše kotwana. Xothwe ke se sengwe sa dimela tša kxale tša ba Phalaborwa. Xomme se lokile kudu byalo ka lêrôrô. Eupya boxobe bya sona xa bo ratwe kudu ke banna. Xomme ke semela seo se thšabaxo kômêlêlô. Xomme se ratwa ke maeba le nonyana tše kxolo byalo ka kxaka. Xa se na maatla mo mading a matho byalo ka leotša. Fêla xa se bipêlê motho. Xa se butšwi ka pela. Xe dithôrô tša lesalane di butšwile batho xa ba dumêlêlwê xo se ja. Xomme x ba se ja ka taelo ya kxoši. Se lokile kudu xo dira byala byalo ka leotša le lêrôrô.

4 Mphôxê ke se sengwe sa dimela tše diboletšwexo. Xomme sena le dithorwana tše byalo ka letsôkô xo ba lefole. Xomme sona se nwiditšwe sethšabeng sa ba Lubedu xa Motsatsi. Se tlile le batho beo bailexo ba huduxela naxeng ya Phalaborwa mehleng ya kxale kamo xo sa hwetšwaxo maina a felo mo ba

5

kilexo ba dula xona. Xomme felo mo xona le morula wo moxolo o o bitšwaxo Mabalubedu. Xomme ke sema se senyane kudu xo ema. Xa se lekane le leotša ka bolelele xo ya xodimo.

Xomme sona se lokile xo dira byala lemaxeu xa sena boxobe bya sona. Xomme boxobe bya sona bo direlwa motho xe a lwela xobane ke byo bosesa kudu. Xomme ke mela se se emelaxo kômêlêlô. Fela xa se byalo ka leotša. Xa seratwe ke dinonya ka xe e le se senyane kudu dithôrông tša sona. Seratšwa kudu maxeung a sona. Xomme xa se bipele motho le xe o se lle kudu mo boxobeng. Mphôxô xa o butšwi ka pela. Xomme o byalo ka lešalane le mela tše dingwe. Mphôxô xa o ilelwe xo lewa xe o budulwe. Xomme mang le mang a ka ja semela ka ntle le tšelo ya mošate.

5 Môtôtê ke semela seo xo lewaxo kudu ya sona kudu xo fitiša dithôrô. tša sona. Xomme ke semela sa kxale sa naxa ye. Xomme ponalo ya sona e byalo ka ya lešalana. Xomme se ema kuku xo feta lešalane. Xomme se tlošwa makxata xomme xo lewa pelo xoba mmele va ka xare xa sona.

6 Xomme se lokole kudu kudu. Xomme ke semela sa xo thšaba kômêlêlô kudu. Xa seratwe ke dinonyana kamoka. Seratwe fêla ke maeba. Xomme xa se skotše motho. Seratelwa meetse a sona fela. Xomme xa se bipêlê motho. Ke semela se bosa kudu. Ke semela sa xo butšwa ka pela. Xomme xa se ilele motho yomong le yomong xo se ja pele se sešo xo lewa ke dikxoši. Ke motho a ka se ja se sešo xo butšwa se ka mo direla bolwetši byo bitšwaxo letadi. Xomme dithôrô tša sona di loketši xo dira byala fela. Xomme se ratexa kudu dijong tša ngwana yo nonyane kudu kudu. Xomme se swana le mphôxô. Boxobe bya môtôtê xa bona molatša. Ke xore xe o ka seje wa fetša lehono o tla hwetša ka moso e le meetse kamoka xa byona. Môtôtê o na le mehuta ye mebedi. Mehuta wo mong o butšwa ka moraxo xa kxwedi tše seletšexo. Xomme wo mong ka kxwedi tše tharô fela. Ke xona wa kxwedi tše seletšexo o bitšwa marexa. Ke xore o šala o butšwa xola dimela kamoka di bolailwe ke phefo. Xomme lexexole byalo di lewa ka tsela e tee mela tše pedi tše. Marexa ke semela se se telele kudu xo feta dimela kamoka tša mašemong

7 6 Le fela ke semela sa xo tšwa le batho ba Bašweu Xomme se tlišitšwe ke xo rekwa ka mengwaxa ya ditlala. Xomme semela se kxale se be se sa dumelwe xo xašwa faseng la Phalaborwa. Xomme xothwe sebe sethibela pula xona. Xomme lehono se a tsomexa mo naxeng ye xomme ke semela sa xo thšaba letšatši kudu. Xomme se hweditše nyatšexo ya sona ka xo

thšaba kômêlêlô. Xomme xa seratwe ke dinonyana xe e se mohuta wa dinonyana tše bitšwaxo k kxwapa xape seretwa ke dikxaka. Xomme ke seakolo le xe se sa ratwe kudu mo naxeng. Xomme se a bipêla xe motho a selle xo feta. Ke semela se bose. Xomme se butšwa ka pela xo fitiša tšohle tše boletšwexo. Lefela xa le ilelwe xo lewa xe le butšwêlê. Xape le lewa xa bedi. Ke xe e sale le tala ka xo beša xoba ka xo apha. Xape le lokile kudu, kudu xo dira boxobe ka lona. Dithorô tša lefela xa di tsene diphekong tša dikxoši. Ba kxale ba be ba na le seema se rexo.

Dithôrô tša lefela ke maeno a mashagaan. Ke xona motho xe a rwele dithôrô tša lefela o be a sa tsene ka mošate. Xomme xobe xo ila.

- 8 7 Lešalašala ke mohuta wa lešalane. Ke motho a sehlokomela a ke tšia lešalane a re ke lešalašala. Xomme lona ke semela sa xo tšwa Shagaan. Xomme se tlile ka mengwaxe ya ditlala. Xomme xo loka xa sona xo byalo ka lešalane. Xape se thšaba kš kômêlêlô. Xomme se lewa ke mab. Xomme xa se bipêlê. Xomme xa se na mantla byalo ke lêrôrô. Xomme xa se butšwe ka pela. Modiro wa sona ka xo dira byala. Boxobe bya sona xa bobose.

Mehuta ya dimela tša morôxô.

1 Lerotse xoba Mutsoxa ke semela sa kxale sa naxe xomme se na le molao wa moxolo xomme xa sešwane le mehuta ye mengwe ka kemo ya sona. Ka sese telele xe e le kenywa. Ke yona kenywa ya xo fetola ngwaxa. Ke xore dikxoši di bexa badimo xore dienywa tša ngwaxa di budulwe. Xomme se lokile xo dira boxobe byo o bo bitšwaxo thophi. Xomme le hlakanywa le bopi bya leotša xoba lerôrô Xape le xe le le noši le apewa, xomme la lewa. Ke seenywa sa xo emela kômêlêlô kudu. Xomme xa se lewa ke dinonyana. Se lewa ke phôôfôlô yeo e bitšwaxo nôkô. Ke seakolô. Ke se bipêlê. Se bose kudu xo beng ba sona.

- 9 Xomme se na le ~~xxxx~~ mohola xo byala ka xe e le thokxola seenywa sa sona. Xa se phakiši xo butšwe. Xa xo dumelelwe xore motho a ka se kxoma pele se se šo xo fiwa badimoke dikxoši. Xe motho a ka se ja o na le molato wo moxolo wo o ka lefswaxo ka kxarêbê. Xomme se dumelelwa xa xolo xa byalwa ke ba mošate xoba bakxômana.

2 Lexapu xoba lesalabu. Ke semela sa kxale sa naxa. Šêrêtô Lesalabu ke bepe le lele morathša pele marelele.

Ke akotša ba dira tlala.

Ke xore lexapu lerathša xoba xo enywa ka pela xo fitiša dienywa kamoka. Xomme ke tsela ye le thusa batho xe ba letše le tlala ka pela. Xona le mexapu ye mentši yeo e byalwaxo lehono. Xomme mosalabu wa naxa ye ke wo o bitšwaxo mabala-u pitsi. Xape xona le wo mong mosalabu wo moso. Xomme wona o lata mabala a pitsi. Xaele moxapu wo mohubedu ka xare o wa le ba Basweu xa se peu ye kxale. Maxapu a bose kudu kudu. Xomme a lewa xe a budulwe. Xomme xa leemele xo apea. Xape xa le ~~ia~~ ilêle. Lexapu xoba moxapu o palêla kômêlêlê. Maxapu a lewa ke dinôkô, mape phukubye, motlekaru. Dilo tše kamoka ke dibatana. Xa se lewe ke dinonyana. Lexapu xa le bipêlê motho. Fela xe motho a leja le sešo xo butšwa le bakela bolwetše byo bitšwaxo letadi ka metse a lona a o a bitšwaxo kxôdu.

10

3 Lefodi xa se seenywa sa kxale sa naxa ye. Xomme se tlišitšwe ke batho xe batšwa xo bereka xo batho ba Basweu ka dipeu tša sona. Xomme se lokile Xomme se thšaba kômêlêlê kudu. Xa se lewe ke dinonyana. Se lewa ke diphôôfôlê elexo dinôkô, dithšweni le tše dingwe. ~~Xamma~~ Xomme ke seakôlê. Xa se bipêlê. Xomme se bose kudu kudu. Xomme sena lethušo ye kxolo xo byalwa. Xomme ke seenywa se se butšwaxo ka pela. Xape se lewa e sale ka pela ka xe se sa ilêle motho. Xomme lefodi lena le mehuta ye mmedi. wo mong o bitšwa (4) pampule. Xomme hlae ya yona e a swana. Fela e fepane ka mmala. Le di peu xa di swane le xo lekana xa di lekane. Xomme xa xona kilelo mo xo tšona kamoka.

5 Motsekwane ke seenywa seo eseng sa kxale mo naseeng Xomme xa xo tsebywe xore seenywa se se tšwa kathokô e fe ya naxa. Serêtê Lerotse ke mokidiwane motsekwane mokoti wa masekôo. Ke xore lerotse le kwatlile xo feta motsekwane. Motsekwane ke selo seo se thubexaxo ka pela.

11

Xomme sona se ~~ik~~ lokile xo thusa ngwaxa wa tlala ka xo apea batho ba eja e sale dikenywana tše nyane kudu. Xomme se palêla komêlêlê kudu. Xomme xa se lewe ke dinonyana. Se lewa ke diphôôfôlê. Xa se se-akotšê. Xa se bipêlê. Xa se bose. Mohola wa sona ke dithôrê tša sona tše di lewaxo ka xo hlekanya le merôxê. Se butšwa ka pela. Motsekwane xa o ilêle.

6 Sekxopo xa xo tsebye hlaxo ya sona mo naxeng ye. Xomme xa se kenyo ya kxale kudu kudu. Xomme sona se lokile kudu ka xo kxa metse ka sona elexo kenyo ya sona. Xape xe sekxopo e sale kenyo ye nyane e a lewa ka xo apexwa. Xomme ke seenywa sa xo thšaba letšatši. Xomme xa se lewe ke dinonyana le xa e le diphôôfôlê. Ke seakolo ka xo lewa xe se sale dikenywana.

Xa se bipêlê. Xa se bose xomme se thuša ~~ngwaxa~~ fela ngwaxa wa tlala. Sena le mohola ka xo dira tša xo xa meetse xe se budulwe. Ke xore ke kxapa ya meetse. Xomme se a diexa xo xola xa sona. Xomme se thšaba kômêlêlô.

7 Roxo ke mohuta wa sekkopo. Xomme di fapane fela ka dikenywa. Ke sa kxale sa naxa ye. Xomme so lokile ka xothuša xo lewa e sale se se swa e le dienywa tša sona.

12

Xomme xa se emele kômêlêlô. Xa se lewe ke dinonyana le diphôôfôlô xa di se je kudu. Fela se lewa ke dithšweni xe e sale se senyane elexo dikenywa tša sona. Xa sena seakolô. Xa se bose. Xa se bipêlê. Mohola wa sexo ke xo dirwa sa xo xa meetse xe motho a kxelela ka pitseng xoba kxapeng. Xape se šomišwa kudu xo xa mabyalwa. Xa se butšwe ka pela. Xape xa se ilêle motho yo mong le yomong a ka se ja pele xa kxoši.

8 Moraka ke seenywa sa kxale sa naxa. Kôpêlô ke moraka ke nabile lefodi ke xo šuteletši. Ke xore moraka semela sa wona se aba dikala tša ona xo ya kxole, xo feta lefodi.

Xona le mehuta ye mentši ya maraka. Mupya moraka wa naxa ye ona le dišwana mmele kamoka. Xomme moraka o lokile kudu kudu ka xo lewa. Xomme se palêla kômêlêlô. Xa se lewe ke dinonyana. Ke seakolô. Xa se bipêlê. ~~imhuš~~ Sethuša kudu batho xe dienywa tša mašemong di sa iletšwa. Moraka o butšwa ka pela ka xo lewa xe ~~sa~~ dienywa e sale tše nyane kudu.

13

9 Mokxakxa ke seenywa sa kxale sa naxa. Xomme se lokile kudu kudu ka xo lewa sele tala. Ke xore xa se apewe. Se palêla kômêlêlô. Selewa ke dinonyana ~~xi~~ tše bitšwaxo kxwapa. Xa se seakolô. Sea bipêla xe o ka seja kudu. Se bose. Xomme ye mengwe mekxakxa e a baba. Ke xore e bodila. Se butšwa ka pêla. Xomme dithôrô tša sona di thuša xo dira sa xo seba ka xo hlakanya le mahlare a sona.

10 Lehlôkô ke la kxale mo naxeng ye. Xomme seenywa se se byalo ka sehlae sa hlaxa, seo se bitšwaxo lehloko-ba dimo. Ke xore le byetši ke badimo elexo batho ba hwilexo kxale.

Xomme lona le lewa dithôrô tša lona tšeo di hlakanywaxo le merôxô. Xomme lehlokô le thšaba kômêlêlô kudu kudu. Le lewa ke dinonyana. Xa se seakolo, fela xe motho a ka leja kudu le a bipêla Lehloko xa le butšwi ka ~~xi~~ pêla. Lehloko le a ilela. Ke xona le swanetše xo a lefela ke ba mošate.

11 Monawa ke seenywa sa kxale sa naxa. Xomme xa xo tsebye xore monawa xo o hwetšwaxo fa naxeng ye o thomile neng.

Monawa ke sejo se seratwaxo kudu ke batho. Monawa o palêla kômêlêlô. Xomme se ratwa ke diphôôfôlô elexo mohuta wa phuti.

14

Xa e le dinonyana xa di seje. Dinawa ke ~~xxxx~~ seekolô xo fitiŝa dijo kamoka tŝa temo. Xomme di bipela kudu xe motho a lle xo feta tekanyo. Xomme ke sejo se botse kudu kudu.

Kôŝa xoba kôpêlô :- Senyawane he! he! Senyawane :- Senyawa tsela semokhothe.

Xomme kôpêlô ye e opelwa xe xo lengwa matsêma ke banna le basadi. Xomme sena le mohola xo byalwa. Dinawa xa di butŝwi ka pela. Ke seenywa sa xo diexa kudu. Dinawa xa di ilêle xo lewa. Xe motho a dibyetŝi a ka dija ka nako ye aratexo.

12 Lefole ke seenywa xoba semela seo eseng sa kxale. Xomme letŝweletŝe ka thokô ya Shagaan. Xomme se tliŝitŝwe ka tsela ya xo rokiŝwa. Xomme xa xo tsebye xore sehlare se se tliile ka nako efe. Xomme sona ke semela se se sa lokaxo le xe se ratwa ke batho. Kxale ngwana o be a sa dumelêlwe xo ŝomiŝa tŝ letsoko byalo ka mehla yenu. Xomme ke mohlare wo sakwanexo le kômêlêlô. Xomme ke hlare se sa lewexo ke dinonyana. Letsoko xa le lewe byalo ka dimela tŝe dingwe. Xomme le ŝomiŝwa ka dinkong xoba ka xanong. Xape lehono se ŝomiŝwa le ka dipiipi elexo muŝi wa lona. Letsoko xa le butŝwi ka pela.

Letsoko xa le na kilêlô xo xaŝwa ke mang le mang.

15

13 Dihlodi ke seenywa sa kxale sa naxa. Seenywa se se swana le monawa. Xomme dihlodi di fetwa ke dinawa ka boxolo. Ke sejo sa xo loka kudu. Xomme se palêla kômêlêlô. Xomme xa se lewe ke dinonyana. Ke seekolô byalo ka dinawa. Xe motho a ka ja dihlodi kudu kudu o a bipêlwa. Xomme ke seenywa se bose kudu kudu. Se na le mohola kudu bathong ka xo thuŝa batho le ka mahlare a sona. Xomme xa se butŝwe ka pela. Dithôrô tŝa dihlodi ke sehlare. Xomme dingeka tŝe ntŝi di elafe batho ka dithôrô tŝa dihlodi.

Xape dihlodi di ratexa kudu, kudu xo feta dinawa. Dithoro tŝa dihlodi pheko di a phasa. Ke xore xe motho a lwala ngeka e ka laela xore xo nyskixwe thoro ya hlodi xore xo ~~fi~~ fiwe badimo ka yona, xomme motho o tla fola. Ke xona thôrô ya hlodi ke molemo wo moxolo.

16

Mabaka A Ngwaxa.

Lebaka la xo thoma xo lema le lsebywa ka dika tŝe :-
 1 Xo palexa xa dihlare tŝa naxa. 2 Xo enywa xe dihlare tŝa naxa. 3 Ka kxwedi yeo e beilwexo xoba thŝimuloxo ya selemo. Xe dihlare di thoma xo palexa matsôba xomme dingwe di hloxa

laolwe. Xomme motho ofo nyaka mo a ka lemako xona. Temô e kxethwa ke monna. Xe mosadi a sena monna a ka kxetha temô ka noši. Xa xo mohlale yo a kxethelaxo batho temô. Motho yo mong le yo mong ke mohlale ka noši. Ka ntle le letsoko dibyadi kamoka di a tswakwa. Ke xore di lemixwa xoba xobyalwa felo xo tee. Xomme felo moxa se thabeng. Xe xo lemixwa xo xašwa ~~ak~~ dipeu kamoka thšemong e tee. Mašemo xa nošetšwe ka xe xo lemixwa le baka la dipula fela. Thšemo e rengwa ka xo thsuma mehlare ka mollo xoba xo rema ka sêlêpê. Xomme xo rengwa ke banna. Xe mosadi a sena mosadi a ka thsuma mehlare ka mollo xomme o tla dira thšemo ye kxolo. mašemo a thethwa pele xa xe xo lemiwa.

19

Xe motho a rata o ~~ramax~~ thšemo ya xaxwe a kxatha. Xomme ka nako ye ngwe o rema fela a sa kxathe. Mašemo a xa xe letšwa ka lexoxa. Xomme motho xe a rema thšemo o xo xa mašasa a dira lexora ka o na. Xe mašemo kamoka a fedile xo bunwa xo bulelwa dikxomo xo ja moxwang. Xe le baka la xo byala le fihlile xa xo tukišo ye ngwe xe e se xo byala. Xomme thšemo xa e ladišwi ka xe polelo e re mmu xa o thšofale xa se motho. Ka ngwaxa wo mong le wo mong xo ka byalwa mohuta o tee wa peu thšemong e tee. Xo byalwa dibyalo kamoka thšemong e tee ka ngwaxa.

Peu.

Peu e a hlaolwa. Fêla e hlaolwa ka xo boloka felo mo xong. Ke xore xa xo kxethwi mohuta wo moxolo. Xomme xo nthšwa e le mabele a thšelwa theko ya ba peu. Xomme xa xo kxethwi xore ke mabele a mohuta mang. E bolokwa dipitšeng. Xoba dišexwaneng. Xomme ya hlakanywa le melora. Peu e a a lafiwa xore e tle e tšwaletše mabele a maxolo. Peu e a lafswa dihlare. Dihlare tša xo hlaka ngwa le peu di hwetšwa dingukeng. Xomme leina la sehlare se se bitšwa mosuxelo wa mabele.

20

Dihlare di rekwa ka byalwa moxo ngaka. Ke xore xe mabele a ka ba xona mong wa mabele o swanetše xo dira byalwa a bitša ngaka yela xo tle xo nwa byala byo o.

Mosuxelo ~~xaxth~~ xothwe ke sehlare seo se tšwa xo nameng ya motho. Xe motho a sa šuxela ka sa nama ya motho o tla dumala mabele. Mosuxelo wa mošate o feta mešuxelo ya batho kamoka. Ke xore ngaka ya kxoši e swanetše xoba ye kxolo kudu.

Xoxaša

Xo xaša peu mašemong xo dirwa ka tumêlêlô ya kxoši pele xa pula ya thseola. Xe motho a rata a ka kxatha a xaša. Xomme moxong a lesa xore a tle a xaše xe a tiela.

Xe motho a kxatha thšemo a ka kxatha pele xa tumêlêlô ya kxoši xomme a ba a xaša. fela xe thšemo e le ya kxale motho xa dumêlêlwe xo elema pele xa tumêlêlô ya kxoši. Peu e xašwa ka se atla. Xe motho a xaša lefela a ka xaša ka molo le tše dingwe dipeu tše kšix kôto.

21

Motho yo mong o xaša thšemo ya xaxwe le xo e lema ka noši. Moxong xo lemixwa ka matšema x xe motho a na le mabele a xo dira byalwa. Xo lema xo thuša leloko. Xmi Xa e le letšema ke la mang le mang a ka ratsaxo byalwa. Xona le setlemo sa xo thušena xe e le leloko. Letšema le ratwa kudu kudu. Letšema le ratelwa byalwa le dinama tše mong wa lona a ka hlabelexo ba limi ba letšema la xaxwe. Xe xo lengwa letšema ke monyanya xomme dikôpêlô le xo binwa ke selo se sexolo. Letšema le thoma ka thšemo ya kxoši yeo e bitšwaxo kopyane. Xomme yona e lengwa ke methepa le masoxana. Ka moraxo batho ba leme mašemo a bona. Xomme byalo basadi le banna ba boe kamoka xo lema letswete elexo thšemo ya kxoši ye kxolo.

Xohlaxola

Mašemo a hlaxolwa xa tee ka ngwaxa. A hlaxola ke beng ba ona ka xe yo mong le yo mong mosadi xo ba monna a na le thšemo ya xaxwe ke xona mongwe le mongwe o hlaxola thšemo ya xaxwe.

Xo hlaxolwa ka mexolma. Xomme moxong xo hlaxolwa ka seatla.

22

Xo Leta

Mo xo leteng xa mabele mašemong xo letwa ke tsela tše pedi. Diji tša mabele kamoka ka ntle le motho xoba seruiwa di letwa ke tsela ya moupo. Ke xore kxoši e swanetše xo nyaka ngaka xore e upe diji kamoka. Xape diji kamoka xo dumelwa xore di tšwa xo motho yo mong. Le xe e le batho ba bantši kamo ngaka eka ~~haxšax~~ botšaxo kxoši ka xona. Xa xolo xo kxolwa xore di tšwa xo batho ba basadi. Maina a ba o ba sa phelaxo elexo ba baki ba diji ke ba l Mamotaha Malesa 2 Meboane o filwe ke Mamotaha 3 Manhobong Pelusa 4 Matlele Ndlovu o baka ditlou le dikubu. Ba bangwe kamoka ba baka xoba bana le dinonyana tša mehuta kamoka. Xomme ngaka ya xo upa ke l Makxanykxanya Ndlovu. Xomme ena ke mošagaang byalo ka Matlele. Xe di ka sita Makxanye kxanya xo thibela xona batho ba swanetše xo tswela pele xo leta mašemo a bona. Ka thôko ya mahodu a xo utswa mabele mašemong kxoši e swanetše xo nyaka ngaka ya xoba le setopa. Monna yo a tsebywaxo lehono ke l Kxomoenala Moloto. Ke yona ngaka ya

setopa mo naxeng. Xa e le xo leta xa bošexo xa xo lete motho bošexo.

23

Xantši ba leti ba mabele ba axelwa mekotwana ya xo ba thuša mohleng wa dipula.

Mašemo e alafiwa ka dihlare tša xo tšwa xo ngaka xore dimela di xole di se ke tša senyexa Xe motho a sa xš somiša dihlare tša ngaka mabele a xaxwe a tla lewa ke diji. Bošexo xoba mosexare. Xape xe motho a sa xaša peu ya xaxwe ka dihlare a ka se ke a hwetša mabele a mantši byalo ka bao ba šomiša xo dihlare. Xothwe xona le bao ba sepelaxo bošexo xo rwala mabele mašemong a ba bangwe xo thšela mašemong a bona xore a bona a be le dithōrō. Ngaka Makxanyakxanya o putšwa ka mabele ka moraxo xa puno. Xa e le Kxomoenala o putšwa ka thselete xoba dipudi ke motho yo mong le yo mong a topileng thšemong ya xaxwe.

Xo buna

24

Se byalo se sengwe le se sengwe se bunwa ka kxwedi ya marexa xoba kxwedi tša marexa. Se bunwa ke mong wa thšemo ka xo se tloša kutung ya sona. Puno e kxopelwa xo kxoši ke xo fe badimo byala bya leroro. Xe kxoši e sešo xo fe badimo byalwa xa xo mothomo yo a swanetšexo xo buna. Xa xo thušō ye e tšwaxo xo baaxišane maloka le puno. Pexo ya mošate ke byalwa byo o bo dirwaxo ke mang le mang xo leboxa pula ka moraxo xa xe kxoši a file badimo. Puno e thoma ka xo xaxelwa mašala. Xomme ka moraxo mabele e folwe. Xe a fedile xo fola a išwa xae, Mabele e folwa ka dikota. Ke xore xo dirwa lebatō. Xomme mo lebatong xa dirwa dikoti. Byalo xo thšelwe mabele ka xare mosadi a hlobole ka kota ye o e bitšwaxo mose. Xomme a lotšwe mohla wa phelo ya xo fofa. Motho a ka fiwa mabele ke yo mong xe a ka šomela ka xo bunela xoba xo fola.

Polokō

Puno e lotwa ka sešexo xoba letlolo. Mabele a xo lewa xa tswakelwe ka molora. Xomme xo tswakelwa fela peu. Sešexō se khurumelwa ka mothipo wo o o dirilweng byalo ka sešexo. Letlolo le khurumelwa byalo ka ntlo elexo ka hlakana. Mabele a hlahlubiwa ka nako. A ka dula ngwaxa.